

Joanna Gregorczyk

Egzaminy zewnętrzne z języków obcych dziś i jutro

Na system egzaminów zewnętrznych w odniesieniu do języków obcych zgodnie z aktualnie obowiązującym prawem oświatowym składają się następujące egzaminy:

- egzamin dla uczniów klas trzecich gimnazjum:
 - część trzecia – egzamin z języka obcego nowożytnego,
- egzamin maturalny.

Egzaminy zewnętrzne z języków obcych na czwartym etapie edukacyjnym, tj. w szkołach ponadgimnazjalnych, a następnie na trzecim etapie edukacyjnym, tj. w gimnazjum, zapisały się już w rzeczywistości polskiej szkoły jako stały element każdego roku szkolnego. Paradoksalnie weszły one do szkół w kolejności odwrotnej niż reforma strukturalna i merytoryczna. Najpierw z oporami i przekładanym terminem, dobrowolnością wyboru starej lub nowej matury aż do formuły obligatoryjnej nowej matury w roku 2002. Potem, dopiero w roku szkolnym 2008/2009, jako trzecia część egzaminu gimnazjalnego. Jego wprowadzenie także miało dość burzliwy charakter. Niemal w ostatniej chwili została zmieniona pierwotna koncepcja, tj. nastąpiła rezygnacja z zadań otwartych, choć przeprowadzony egzamin próbny zawierał zadania otwarte. Tak więc poziom opanowania umiejętności w zakresie poszczególnych obszarów został sprawdzony wyłącznie z wykorzystaniem zadań o charakterze zamkniętym. Ale to nie wszystko – inność traktowania egzaminu z języka obcego wiąże się także z nieuwzględnianiem przez pierwsze trzy lata wyników części językowej egzaminu gimnazjalnego w procedurach rekrutacyjnych do szkół ponadgimnazjalnych. Pierwsza zmiana została źle odebrana przez część nauczycieli i rodziców, druga także wywołała niezadowolenie. Prawidłowością psychologiczną jest to, że wszelka zmiana budzi opór. Obiektywnie rzecz ujmując, należy owe zmiany interpretować jako otwarcie systemu i przyjęcie zasady spokojnego wdrożenia nowego egzaminu, który z czasem niewątpliwie będzie podlegał ewaluacji wynikającej z doświadczenia, naturalnego rozwoju i postępu.

Każdy z egzaminów z języków obcych jest przeprowadzany w szkole z wykorzystaniem arkuszy egzaminacyjnych opracowanych i dystrybuowanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Po rozwiązaniu testów prace uczniów są przekazywane do miejsc oceniania, w których zespoły egzaminatorów sprawdzają je i oceniają, zgodnie z centralnie ustalonymi kryteriami. Proces oceniania jest koordynowany centralnie przez CKE, a na terenie właściwej OKE – przez koordynatora tej komisji. Ocenianie następuje po specjalnym aktualizującym przeszkoleniu przewodniczących, egzaminatorów-weryfikatorów i egzaminatorów. Każdy z nich otrzymuje określoną liczbę prac egzaminacyjnych i ocenia je, posługując się schematem punktowania zadań, doprecyzowywanym każdego roku do konkretnego rozwiązywanego przez uczniów arkusza. Proces ten jest konieczny i głęboko zasadny, szczególnie w odniesieniu do zadań otwartych na egzaminie maturalnym z języka obcego. Dotyczy on zarówno zadań otwartych poziomu podstawowego (krótka forma użytkowa oraz dłuższa forma użytkowa – list prywatny lub formalny z limitem wyrazów), jak i rozszerzonego (wypowiedź pisemna: rozprawka, opis, opowiadanie, recenzja). Sposób punktowania prac jest weryfikowany przez przewodniczącego zespołu, egzaminatorów i egzaminatorów-weryfikatorów (wszyscy wpisani do ewidencji egzaminatorów okręgowej komisji egzaminacyjnej).

System egzaminów zewnętrznych należy do tzw. egzaminowania zewnętrznego w odróżnieniu od oceniania wewnętrznego, szkolnego, definiowanego przez wewnątrzszkolne systemy oceniania.

Celowość systemu egzaminowania zewnętrznego dotyczy:

- diagnozowania osiągnięć edukacyjnych uczniów,
- oceny jakości pracy edukacyjnej szkoły,
- zapewnienia porównywalności zaświadczeń, świadectw i dyplomów bez względu na miejsce ich wystawienia.

W ocenianiu zewnętrznym oceniane są umiejętności i wiadomości możliwe do sprawdzenia na

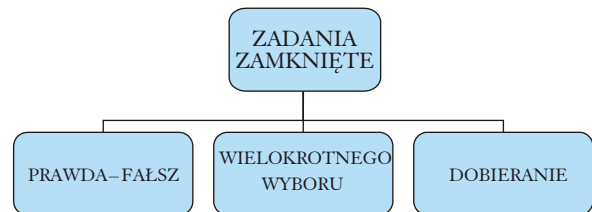
sprawdzanie lub egzaminie, opisane w standardach wymagań egzaminacyjnych, czyli osiągnięcia zdających uczniów w odniesieniu do tychże standardów, które, oprócz wymiernych efektów dla szkoły i każdego ucznia, mają wpływ na politykę edukacyjną państwa. Egzaminowanie jest prowadzone na zakończenie kolejnych etapów edukacyjnych, a służy ewaluacji procesu dydaktycznego w macierzystej szkole, przekazuje istotną informację szkole wyższego szczebla, którą uczeń rozpoczyna, organowi nadzorującemu i prowadzącemu placówkę oświatową, a przede wszystkim samym uczniom, ich rodzicom lub prawnym opiekunom.

O ile do egzaminu maturalnego z języka obcego środowisko oświatowe już przywykło, o tyle część trzecia egzaminu gimnazjalnego jest ciągle nowością, ponieważ w bieżącym roku szkolnym odbędzie się dopiero jego druga edycja. Stąd w niniejszym artykule większość informacji dotyczy właśnie tego egzaminu.

Egzamin ten ma formę pisemną. Trwa 90 minut. Podczas egzaminu sprawdzane są wiadomości i umiejętności w zakresie trzech obszarów standardów wymagań egzaminacyjnych, a mianowicie: odbiór tekstu słuchanego, odbiór tekstu czytanego, reagowanie językowe.

Poniższa tabela przedstawia wykaz standardów wymagań egzaminacyjnych w zakresie trzech obowiązujących obszarów z uwzględnieniem udziału punktowego i procentowego każdego obszaru w arkuszu egzaminacyjnym.

Najbliższe edycje egzaminu gimnazjalnego zawierać będą zadania zamknięte, których rozwiązanie polega na wybraniu/wskazaniu/zakreśleniu jednej (rzadziej kilku) z podanych odpowiedzi. Poniższe schematy ilustrują typy i rodzaje zadań zamkniętych.

Zadania zamknięte – zestawienie		
PRAWDA – FAŁSZ	WIELOKROTNEGO WYBORU spośród, najczęściej, A, B, C lub D	DOBIERANIE
<ul style="list-style-type: none"> wybór alternatywny wybór skalowany 	<ul style="list-style-type: none"> jedna odpowiedź prawdziwa jedna odpowiedź fałszywa najlepsza odpowiedź zmienna liczba prawidłowych odpowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> przyporządkowanie klasyfikacja uporządkowanie

	I	II	III
OBSZAR	Odbiór tekstu słuchanego	Odbiór tekstu czytanego	Reagowanie językowe
PUNKTACJA	10 punktów = 20%	20 punktów = 40%	20 punktów = 40%
STANDARDY WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH	Uczeń: <ol style="list-style-type: none"> określa główną myśl tekstu, określa kontekst sytuacyjny, stwierdza, czy tekst zawiera określone informacje; wyszukuje lub selekcjonuje informacje. 	Uczeń: <ol style="list-style-type: none"> określa główną myśl tekstu, określa główną myśl poszczególnych części tekstu, stwierdza, czy tekst zawiera określone informacje; wyszukuje lub selekcjonuje informacje, określa intencje nadawcy tekstu, określa kontekst sytuacyjny, rozpoznaje związki między poszczególnymi częściami tekstu, rozpoznaje poprawne użycie struktur leksykalno-gramatycznych. 	Uczeń: <ol style="list-style-type: none"> właściwie reaguje językowo w określonych kontekstach sytuacyjnych, w szczególności w celu uzyskania, udzielenia, przekazania lub odmowy udzielenia informacji, rozpoczęcia, podtrzymania i zakończenia rozmowy, przetwarza treści tekstu przeczytanego w języku polskim lub treści przedstawione w materiale ikonograficznym i wyraża je w języku obcym.

Zadanie typu **prawda – fałsz** to rodzaj zadania zamkniętego, którego rozwiązanie polega na rozstrzygnięciu/ocenie, czy zawarte w nim stwierdzenie/informacja/zdanie jest prawdziwe, czy fałszywe w odniesieniu do treści usłyszanego lub przeczytanego tekstu lub, czy spełnia ono określone w poleceniu kryterium, np. poprawności.

Zadanie **wielokrotnego wyboru** to rodzaj zadania zamkniętego, które wymaga od ucznia wybrania jednej lub większej liczby odpowiedzi (prawidłowej lub najlepszej) spośród kilku propozycji podanych w zadaniu. Odpowiedziami mogą być pojedyncze wyrazy, zdania, zwroty, piktogramy, sztyldy, tablice lub znaki informacyjne, rysunki itp.

Zadanie na **dobieranie**, czasem określane jako zadanie na dopasowywanie, to rodzaj zadania zamkniętego, które wymaga od ucznia poprawnego zestawienia ze sobą dwóch informacji (tworzenia pary). Stosowaną praktyką w testach językowych dla tego typu zadania jest dodatkowa trudność, a mianowicie eliminacja. W poleceniu pojawia się wówczas informacja o dodatkowych, niepasujących odpowiedziach.

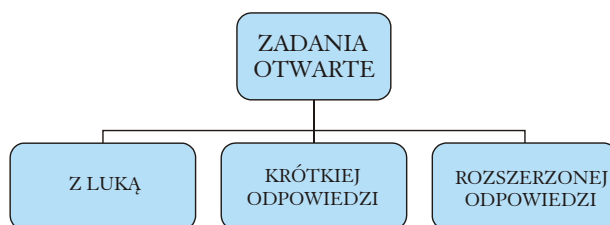
Na egzaminie gimnazjalnym w przyszłości pojawią się także zadania otwarte, za pomocą których (oprócz zadań zamkniętych) obecnie sprawdzana jest wiedza i umiejętności językowe uczniów na egzaminie maturalnym. Zadania te wymagają samo-

dzielnego sformułowania/zredagowania odpowiedzi. Poniższe schematy ilustrują typy i rodzaje zadań otwartych.

Z uwagi na całą populację młodzieży przygotowywane są następujące rodzaje arkuszy egzaminacyjnych:

- standardowy w trzech wersjach,
- dla uczniów upośledzonych w stopniu lekkim,
- dla uczniów niedosłyszących,
- dla uczniów niesłyszących,
- dla uczniów niedowidzących,
- dla uczniów niewidzących.

Egzaminy zewnętrzne odnoszą się do europejskich poziomów biegłości językowej, opisanych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (*Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment*), opracowanych w Radzie Europy. Dokument ten określa sześciostopniowy system poziomów biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych, pozwalający na stosowanie stabilnego, ogólnie akceptowanego standardu pomiaru, a więc znakomicie służy systemowi egzaminów zewnętrznych. Poniższa tabela ilustruje odniesienie obecnie obowiązujących w Polsce egzaminów zewnętrznych do europejskich poziomów biegłości językowej CEFR.

Zadania otwarte – zestawienie		
Z LUKĄ	KRÓTKIEJ ODPOWIEDZI	ROZSZERZONEJ ODPOWIEDZI
Rodzaj zadania otwartego wymagającego od ucznia uzupełnienia luki, czyli wstawienia w pozostawioną lukę brakującego wyrazu, związku wyrazowego, zdania itp.	Rodzaj zadania otwartego wymagającego od ucznia udzielenia zwięzłej, konkretnej, niezbędnej odpowiedzi w postaci jednego wyrazu, liczby, symbolu, zdania (lub kilku zdań), wyliczenia elementów itp., czyli podania elementów spełniających kryteria podane w poleceniu.	Rodzaj zadania otwartego wymagającego od ucznia sformułowania i zapisania rozwiniętej, wieloelementowej i odpowiednio uporządkowanej odpowiedzi (np. wypracowania) na określony temat (na pisemnej maturze rozszerzonej uczeń otrzymuje trzy tematy do wyboru, spośród których zaznacza wybrany i rozwija go). Wypowiedź ma być logicznie skonstruowana. Do tej grupy zadań zalicza się zarówno zadania pisemne, jak i wypowiedzi ustne oceniane kryterialnie.

Rodzaj egzaminu	Ogólna charakterystyka europejskiego poziomu biegłości	Odniesienie poziomu biegłości do egzaminu zewnętrznego
Egzamin gimnazjalny	średnio zaawansowany	dla poziomu A2 z elementami poziomu A1 i B1
Egzamin maturalny – poziom podstawowy	średnio zaawansowany	dla poziomu B1 z elementami poziomu A2 i B2
Egzamin maturalny – poziom rozszerzony	wyżej średnio zaawansowany	dla poziomu B2 z elementami poziomu A2 i C1
Egzamin maturalny dwujęzyczny	zaawansowany	dla poziomu C1 z elementami poziomu B2 i C2

Tak więc, przyszły sprawdzian po szkole podstawowej z języka obcego będzie się odnosił w zakresie większości wymagań do poziomu A1. Egzamin gimnazjalny w jego obecnym kształcie to poziom wymagań w większej części zgodny z poziomem A2. Egzamin maturalny można zdawać na dwóch poziomach, podstawowym i rozszerzonym. Można przyjąć, że matura podstawowa to poziom zbliżony do B1, a matura rozszerzona – do poziomu B2.

Zgodnie z założeniami obecnej reformy programowej przewiduje się wprowadzenie w roku 2015 do sprawdzianu po szkole podstawowej części dotyczącej nauczanego języka obcego. W ten sposób system egzaminacyjny zamknie całościowo wszystkie etapy edukacyjne polskiej szkoły.

Zmiany zapowiadają się także w formule egzaminu gimnazjalnego. U ich podstaw leży konieczność dostosowania tego egzaminu do nowej podstawy programowej, która wniosła do polskiej rzeczywistości nową jakość nauczania, a mianowicie na etapie gimnazjalnym obowiązuje nauka dwóch języków obcych. Ponadto nowa podstawa programowa pełni jednocześnie funkcje standar-

dów egzaminacyjnych, które powinny odnaleźć formalne i praktyczne odniesienie w zmienionym egzaminie gimnazjalnym. Prawdopodobnie nowa formuła będzie związana z tzw. rozpoziomowaniem egzaminu gimnazjalnego.

Dotychczasowa formuła będzie jeszcze przez dwie edycje sprawdzać skuteczność nauczania języka obcego, którego, zgodnie z rozporządzeniem, uczeń uczy się w szkole jako przedmiotu obowiązkowego.

Obserwując dotychczasowy przebieg egzaminów zewnętrznych, dostrzegamy otwartość systemu na zmiany, co świadczy o elastyczności, reagowaniu na zmienność uwarunkowań i o dbałości o jakość i obiektywizm systemu egzaminów zewnętrznych w polskiej szkole.

Autorka jest egzaminatorem egzaminu maturalnego, rzeczoznawcą podręczników szkolnych, ekspertem Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, współautorką podstawy programowej w zakresie języków obcych nowożytnych

Empatia jako „język obcy” w pracy nauczyciela

Kilkanaście lat temu zapoczątkowaliśmy w Polsce demokratyczne zmiany na wielu obszarach. Szkoła także się przeobraża. Stopniowo od struktury hierarchicznej – sytuacji, gdzie nauczyciel sprawuje całkowitą władzę nad uczniem – szkoła staje się coraz bardziej demokratyczna. Demokratyzacja życia w szkole postępuje jednak wolno i nie bez kłopotów. Co stoi na drodze demokracji? Jedną z najważniejszych przeszkód w tym procesie jest mit, że szkoła może działać jedynie w modelu „władza w rękach nauczyciela” lub „władza w rękach uczniów”. Część nauczycieli na hasło „zmiana” reaguje oporem, gdyż obawia się chaosu. Jak zorganizować życie szkolne na zasadach demokratycznych?

Odpowiedzią może być komunikacja empatyczna, która dotyczy sztuki dialogu. Ta droga wskazuje kierunek poza wygrywaniem nauczycieli lub wygrywaniem uczniów. Jest to trzecia opcja, charakteryzująca się dbałością o równowagę między stronami, gdzie wygrać mogą obydwie.

Zapraszamy do lektury artykułu Ewy Noemi Orłowskiej w następnym numerze „Meritum”